

de Zelfzwichter

2016 / 3

Molenbiotoop De Zwaluw Zuurdijk
Molen Ter Haar en de tijd
Molens, hagenpreken en veldslagen

Zuurdijk: pilot voor een goede molenbiotoop

De in 2013 verschenen folder 'Frisse Wind – Samen werken aan een goede molenbiotoop' ¹⁾ is een leidraad voor het dusdanig aanpassen en onderhouden van de omgeving van een windmolen dat deze zo goed mogelijk kan functioneren. De aanpak van de molenbiotoop van de koren- en pelmolen De Zwaluw te Zuurdijk stond model voor een plan in negen stappen. Er moest heel wat gebeuren... Een viertal betrokkenen bij het project blikt terug.

'Frisse wind'

De titel van de folder is toepasselijk voor de weersomstandigheden op de avond van het interview in De Zwaluw. Het is rond de 7 Beaufort, dus een stevig briesje; bomen en struiken zijn volop in beweging... Het vraaggesprek is met vier betrokkenen bij het project 'Molenbiotoop Zuurdijk', dat deel uitmaakte van een cluster van projecten ter verbetering van de leefbaarheid in het dorp. Annette Broekhuizen, inwonster van Zuurdijk, had het project 'aangeslingerd'. Aanleiding was de klacht van molenaar Jan Gramsbergen over de gebrekkige windvang van de molen. Toen het project vorm kreeg, werd Leo Stockmann, projectleider van Landschapsbeheer Groningen, erbij betrokken. Vervolgens kwam de gemeente De Marne om de hoek kijken, vooral in de persoon van Nico Steur, beleidsmedewerker Groen.

Ruïne

Voordat het tot het project rond de molenbiotoop kwam, is er heel wat gebeurd. Annette: "Omstreeks 1973/1974 heb ik mij met de redding van de molen

bemoeid: het was een ruïne. Als ik de molen terugzie, hoe die er uit zag... In het dorp geloofde men niet meer dat die gered zou worden: "Er gebeurt toch niks. Dat wordt toch niet waargemaakt. De molen van Zuurdijk is te slecht." De molen werd als opslagruimte gebruikt door een kermisexploitant die er veel geld voor wilde hebben. In 1974 werd de molen aangekocht door Vereniging De Hollandsche Molen, na een zeer prettige samenwerking met die vereniging, waarmee ik de contacten onderhield. De molen kon betaald worden uit een gift van de Nederlandse Vereniging van Boekhandelaren. Ter gelegenheid van een jubileum van hun zoveel jarig bestaan gaven zij een 'Boek van de Maand' uit over molens. De opbrengst daarvan was voor De Hollandsche Molen om De Zwaluw te kunnen kopen van die kermishandelaar. De restauratie werd echter uitgesteld omdat de molen er slecht aan toe was. Andere, minder verwaarloosde molens, kregen voorrang, zodat ze niet zouden worden zoals die van 'Zuurdiek'. Uiteindelijk vond in 1977 de restauratie plaats en werd op 13 mei 1978 de molen met een enorm feest in gebruik genomen."

Jan Gramsbergen vond op een gegeven moment dat er weinig met De Zwaluw gebeurde en werd molenaar. "Voor zo'n twintig jaar geleden was hier geen molenaar in het dorp. Eenmaal per jaar kwam iemand van De Hollandsche Molen om de molen te laten draaien en dat was het wel zo'n beetje. Ik had de vroegere voorzitter van Dorpsbelangen, Hans Leopold, gevraagd om molenaar te worden. Ik weet het nog goed: op een midzomernachtfeest, op 20 juni 1998 denk ik, zei hij tegen mij: "Weet je wat ik ga doen? Ik ga naar Pieter-

buren om de opleiding voor molenaar te volgen.”²⁾ Ik ben toen ook zelf begonnen met de opleiding, samen met enkele anderen. Op dit moment ben ik nog de enige actieve molenaar van de groep; ik ben er iedere zondag mee bezig.”

Molenbiotoop

Hoe is de aanpak van de molenbiotoop tot stand gekomen? Annette: “Op een gegeven moment klaagde Jan steen en been, dat er geen wind was.” Jan: “Er waren nog een paar gaatjes in het groen bij de molen waardoor je wind kon vangen. En de wind was er altijd wanneer je niet op de molen was. Helaas hebben we geen oude foto’s van de bomen richting Oldehove. Daar keek ik vanaf de molen altijd tegen een enorme groenrand aan op een afstand van 10 tot 15 meter. We hebben over de molenbiotoop geklaagd bij De Hollandsche Molen. Zij kwamen één of tweemaal per jaar even kijken. Als er problemen waren was het: “Vraag maar een offerte bij de molenmaker”, maar wat betreft de molenbiotoop heeft het jaren geduurd voor er wat gebeurde.”

Annette: “Uiteindelijk wilde De Hollandsche Molen wel van De Zwaluw af, omdat ze verder geen molens in het Noorden had. Het Groninger Landschap had er meerdere in de provincie en was een overnamekandidaat. Daarbij eiste die organisatie wel dat alles in perfecte staat werd opgeleverd, inclusief de molenbiotoop. Daarvoor moesten alle subsidiepotjes bij elkaar en iedereen moest meedoen.”

Jan legt uit: “Annette zat achter het regelen van het een en ander, “wie betaalt wat” uit verschillende subsidiepotjes en heeft dat uitgewerkt met Tineke de Danschutter (van het Museumhuis, nu Erfgoedpartners, A.B.). Door koppeling met andere projecten werd het geheel meer dan de som van het aantal delen. Het ging om ‘De Molenbiotoop’, ‘Kerken in het groen’, dat zich bij ons richtte op de begraafplaats, en ‘B(l)oeiende bosranden’.” Deze projecten zijn in 2011 gestart en in 2013 afgerond. Er zijn toen heel wat bomen en struiken verwijderd: “We zijn er als vrijwilligers twee winters mee in de weer geweest en hebben toen heel wat weggezaagd, tjonge jonge... Sommige mensen in het dorp stoken er nog steeds van. Ik had wel hout opgeslagen, maar heb nog steeds geen houtkachel.”

Bij de andere projecten was Leo al betrokken via Landschapsbeheer. Hij vertelt: “In samenwerking met de dorpsvereniging hebben we meerdere projecten uitgevoerd, zoals ‘Kerken in het groen’ en ‘B(l)oeiende bosranden’, waarbij het bij het laatste ging om kwaliteitsverbetering van het groen op boerenerven.”

Annette vult aan: ‘Bij ‘Kerken in het groen’ ging het meer om een groen milieu dan om de bomen op zich; eigenlijk was het meer ‘grijs en groen’, want het betrof ook het opknappen van de stenen van de begraafplaats.”

Het waren dus meerdere projecten tegelijkertijd, met eigen budgetten, die door samenvoeging een meerwaarde hadden. Ook politiek gezien kwamen de plannen op een goed moment. Nico: “Er was net een nieuw college in de gemeente gekomen en dat wilde meer aan de burgers overlaten. Er kwamen prijsvragen, waarbij dorpen geld kregen om te besteden voor eigen initiatieven. Voor de gemeente was dat wennen, want men was gewend om voor te schrijven. Het was een kwestie van vallen en opstaan, vooral leren van fouten.”

Kappen

Hoewel het kappen van bomen veel tegenstand kan opleveren, viel het in Zuurdijk mee. Er waren praktisch geen protesten. Leo: “De bomen waren gemakkelijk weg te krijgen. De populieren en wilgen die er stonden bleken bij het wegzagen zo verrot te zijn, dat het een wonder was dat ze het nog zolang uitgehouden hebben. Wanneer het om monumentale beuken was gegaan, was het een ander verhaal geweest.”

Vanwege het kappen van bomen werd ook de gemeente erbij betrokken. Nico: “De gemeente gaat over alle bomen. Er waren toen nog kapvergunningen nodig, behalve populieren en wilgen op landbouwgrond, maar zodra wilgen worden geknot is er wel weer een vergunning nodig. Het ging om een technisch ‘ja’ of ‘nee’ en soms kom je dan bij de rechter uit. Deze regeling is nu vervangen door een meldingsplicht. Het nieuwe voor de gemeente was om met de bewoners zelf projecten uit te voeren en om met verschillende mensen te werken. Het ging om een omgevingsplan, niet alleen de molenbiotoop. Het hele dorp werd erbij betrokken: “praat ook mee”. Er waren zoveel projecten dat de meeste bewoners ten minste wel bij één ervan betrokken waren. Zo was voor iedereen het hoe en waarom ook duidelijk.”

Jan constateert dat er nauwelijks protesten tegen het kappen waren. Nico: “Ik vond het ook meevallen.” Jan: “De meeste eigenaren waren zelfs blij.” En Leo verduidelijkt: “Ook omdat het gevaarlijk werd, en om monumentale eiken of andere bomen ging het niet.” Annette benadrukt nog dat er bij het kappen ook goede medewerking was van de boer met de bomen die het meest uit de kluiten waren gewassen.

Voortgang

Annette: “We hebben ook een voorlichtingsavond met een presentatie gehouden. We hadden een stappenplan. Alles moest in ieder geval gebeuren buiten het broedseizoen.” Jan: “Het eerste jaar hebben we gezaagd bij min 10. Dat ging prima; we werden niet koud bij het werk.” Leo: “We hebben alles met iedereen doorgepraat. De coördinatie stond ook in relatie tot de subsidieafspraken.” Annette: “En wij moesten als vrijwilligers onze uren verantwoorden.”

Leo: "Dat ging in de trant van "Hoe is jullie planning? Wat is er uitgevoerd."

Jan: "Op een gegeven moment hadden we wel twintig vrijwilligers." Annette: 'Het was ook een 'feestje' om 's middags lekker te eten. Wie niet kon snoeien of zagen maakte bijvoorbeeld hartige taart of soep." Leo: "De afsluiting was in de kerk en de molen. Ik heb toen een PowerPoint van het geheel aan projecten gepresenteerd en er waren toespraakjes door de wethouder van de gemeente De Marne en door de directeur van het Groninger Molenhuis. Er is ook een rondwandeling langs de verschillende projecten geweest, langs de begraafplaats, door het bos en langs punten van de molenbiotoop. Tenslotte was er in de molen een hapje en drankje." Annette constateert: "Daar is Zuurdijk altijd goed in."

Terugblikken en vooruitkijken

Terugkijkend op het project zijn allen zeer tevreden met de gang van zaken en de resultaten. Jan: "Wat een verschil voor en na die tijd! Ik kan vanaf de molen Oldehove weer zien liggen, terwijl dat voordien helemaal niet het geval was." Nico: "Er waren veel projecten en daardoor was er voor elk wat wils. Voor de gemeente bood dit de mogelijkheid om de kwaliteiten van de bewoners te leren kennen." Leo: "Het was een mooi leerproject. Het leuke was om alle projecten samen met de dorpsbewoners te bespreken. Landschapsbeheer deed het grove voorwerk, maar de eis was dat het nadien blijvend beheerd moest worden

door dorpsbewoners (vrijwilligers). Er was inderdaad voor elk wat wils en zo kon – en kan – iedereen mee werken. En de leefbaarheid van het dorp in het algemeen is er door verhoogd."

De molenbiotoop is ook een blijvend onderdeel van het gemeentebeleid. Nico: "De molenbiotoop is opgenomen in het bestemmingsplan 'kleine kernen'. Op papier zijn om de molens cirkels getekend, die de vrije ruimte voor de windgang aangeven. De molenaar kan die laten vastleggen. Bij navraag bleek die regeling al te bestaan, maar je moet wel uitleggen wat het is en wat het inhoudt."

Jan sluit af: "Elk jaar wordt alles nog bijgehouden, maar vorig jaar hebben we niets gedaan en dat merk je." Hij heeft ten slotte nog een oproep: "Nu de molen er goed bij staat en alles rondom is opgeknapt, is het ook goed om ervoor te zorgen dat de molen blijft draaien. Daarvoor zoeken we vrijwillige molenaars. Wie nog niet gediplomeerd is kan een opleiding volgen voor molenaar of molengids. We willen vaker open zijn dan alleen op zondagen."

- 1 De folder *'Frisse Wind – Samen werken aan een goede molenbiotoop'* is een uitgave van Landschapsbeheer Groningen en het Groninger Molenhuis [Erfgoedpartners] in samenwerking met gemeente De Marne en de Vereniging Dorpsbelangen Zuurdijk
- 2 De Vier Winden in Pieterburen is één van de instructiemolens in Groningen

